

**SZÁLLÁSI ÁRPÁD:
ID. KOVÁTS FERENC (1888–1983)¹**

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai,
Gazda István vezetésével.**

Századunk magyar medicinájának meghatározói az Erdélyből jött magyar orvosok, elég a két Jancsó, Haynal Imre, Issekutz Béla, Berde Károly, Jeney Endre, Haranghy László avagy a bajai születésű, de életének nagy részét ott töltő Miskolczy Dezső professzor nevére utalnunk. Közülük utolsóként költözött el az élők sorából id. Kováts Ferenc pulmonológus professzor, akinek néhány jelentős orvostörténeti írása több volt mint egyszerű történelmi kirándulás, oktatási módszerében szűkebb szakmájával ötvöződött a művészet és a történelem, elvégre mindháromhoz kivételes tehetsége volt.

Székelyudvarhelyi Kováts Ferenc 1888-ban született Nagyszebenben és ott érettségizett 1905-ben. Maturátus után hivatásul a gyógytudományt választotta, s a századelőn a kolozsvári fakultás olyan oktatói garnitúrával rendelkezett, hogy nem kellett feltétlenül a fővárosba jönni, magas szintű képzés céljából. Nívó-garantáló nevek: Apáthy István, Davida Leó, Marschalkó Tamás, Makara György, Purjesz Zsigmond, Lechner Károly, hogy csak a legismertebbeket említsük. A kiválóan rajzoló Kováts Ferenc már másodéves korától fizetési bonctani gyakornok, kivételes manualitásának mindig nagy hasznát vette, a kutatásban és oktatásban egyaránt. Nem feladatunk e hosszú és tartalmas élet minden állomását, valamennyi eredményét ismertetni, bennünket elsősorban a történész és művész érdekel. Egyfajta művészet volt már a Kováts-féle, légmell-kezelésre veszélytelenül alkalmazható tűk fabrikálása az izzadmányok lecsapolásához. Szegeden szerkesztette azt a mozgatható tárgyasztalt, amelyen a zseniális ifj. Jancsó Miklós RES-re vonatkozó csodálatos fölvételei, Kováts tanárnak pedig a sztereo-mikrofotogramjai készültek. Még erdélyi körorvos korában megrázó hatást gyakorolt rá Magyarország „fekete statisztikája”, a magas tbc-halandóság, ekkor fordult figyelme a tüdő megbetegedései felé.² (Ebben életműve talán hasonlatos Kenéz Jánoséhoz, aki tüdőgyógyászként kiváló orvostörténész is volt.)

Korán a kezébe került Jean Fernel 16. századi francia orvos 'Universa medicina' című könyve, amelyből rájött, hogy egyrészt a nagy gall klinikus már 400 éve tökéletesen leírta a tuberkulózis kórképét, másrészt az első magyar orvosi könyv szerzője, Lentsés György az 'Ars medica' latin című, de magyar nyelvű munkájában szinte szóról-szóra átvette Fernel leírását.³ Az Orvostörténeti Közleményekben szép közleménye jelent meg a komparatív felismerésről.⁴ Fernel halálának 400. évfordulójáról (1958) a franciák teljesen megelégedtek, így Kováts professzor emlékezett meg róla a 'Presse medicale' hasábjain. A tuberkulózis ciklikus megjelenésének történetéről maradandó élményt nyújtó előadásokat tartott a Török u. 12. szám alatt, összefüggéseinknek a 70-es évek elejéig (akkor már túl volt a nyolcvanon) szorgalmas látogatója volt. Orvostörténeti posztumusz művei várnak kiadásra. Élete hosszú és színpompás alkonyán szép könyvet, „útikalauzt” írt az 'Egészséges élet, derős öregség' egyszerű „titkairól”, a civilizáció ártalmas „áldásairól”. Egry József után talán ő volt a Balaton leglelkesebb festői rajongója, akvarelljeinek pasztellszínei annyira egyéniek, hogy aki egyszer látta, tárlaton száz közül is felismerné.

Megérdemelne egy önálló kiállítást. Az egyik utolsó nagy orvos-művész, aki 1983. november 23-án fejezte be alkotó életét. Németh László egykori kezelőorvosa, Teleki Pál öngyilkosságának közvetett tanúja (Bakay László tanártársa bizalmasan is szuicidumot mondott), az önálló magyar tüdőgyógyászat megteremtője, aki „népben-nemzetben” gondolkodott. A legjobb erdélyi hagyományokhoz híven.

¹ Forrás: Szállási Árpád: Id. Kováts Ferenc (1888–1983). = Orvostörténeti Közlemények 107–108 (1984) pp. 237–238.

² Id. Kováts Ferenc cikkei közül az alábbiakat emeljük ki (– *a szerk. összeáll.*):

Id. Kováts Ferenc: A gümőkór elleni védekezés története. = Élet és Tudomány, 1955. pp. 1656–1659.

Id. Kováts Ferenc: Tüdővésztes halhatatlanok... = Vöröskereszt, 1956. 2. sz. pp. 12–13.

Id. Kováts Ferenc: A tuberkolózis múltja és jelene. In: A tuberkolózis. Bp., 1959. pp. 62–88.

Id. Kováts Ferenc: Megemlékezés Koch Róbert halálának 50 éves évfordulójára. = Tuberkolózis, 1960. pp. 129–130.

Id. Kováts Ferenc: A gümőkór elleni küzdelem Magyarországon. = Orvostörténeti Közlemények 27 (1963) pp. 37–53.

Id. Kováts Ferenc: Egy kétszáz éves könyv margójára... (Giolamo Fracastoro: „della Sifilide ovvero del Morbo Gallico” c. művének 1765. évi kiadásáról). = Orvostörténeti Közlemények 40 (1966) pp. 9–16.

Id. Kováts Ferenc: Hermann Boerhaave, Gerard Van Swieten. = Orvosi Hetilap, 1969. pp. 360–361.

Id. Kováts Ferenc: Das anatomische Werk Leonardo da Vinci's. = Waage, 1964. pp. 211–218.

³ Id. Kováts Ferenc: A XVI-ik századbeli magyar orvosi könyvről. [Jean Fernel könyvéről.] = Orvosi Hetilap, 1956. pp. 977–979.

⁴ Id. Kováts Ferenc: Jean Fernel hatása a gümőkór magyarországi korai irodalmára. = Orvostörténeti Közlemények 19 (1960) pp. 13–24.